

AHKERUUS ON ONNEN LÄHDE
TYÖDISKURSSIT OSANA KASVUTARINAA ALEKSIS KIVEN
SEITSEMÄSSÄ VELJESESSÄ

Suomen kielen

kandidaatintutkielma

Oulun yliopisto

12.1.2018

Sanja Laaninen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihevalinta	1
1.2. Aineistona kaunokirjallinen teos	2
1.3. Tutkimuskysymykset	3
2. KESKEISET KÄSITTEET JA TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
2.1. <i>Diskurssin</i> käsite ja kriittinen diskurssianalyysi	5
2.2. Norman Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin menetelmä	5
3. AINEISTOSTA AKTIVOITUVAT DISKURSSIT	7
3.1. Valtadiskurssi	8
3.1.1 Väkivaltadiskurssi	8
3.1.2. Ilkivaltadiskurssi	9
3.1.3. Hallitsemisdiskurssi	11
3.2. Yhteisödiskurssi	13
3.3. Agraaridiskurssi	15
3.4. Kutsumusdiskurssi	19
3.5. Kansan sivistys -diskurssi	21
3.6. Kehitysdiskurssi	23
4. PÄÄTÄNTÖ	26
LÄHTEET	31

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihevalinta

Tutkin kandidaatintutkielmassani Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* -romaanin (1870) työdiskursseja. Työllä ja työnteolla on romaanissa merkittävä rooli. Tutkielmani alkuasetelmassa on Jukolan veljesten sekä heidän pitäjäyhteisönsä välinen ristiriitatilanne, jossa veljekset eivät noudata yhteisönsä vaatimaa oppivelvollisuutta ja elävät jouten tekemättä työtä. Veljesten äidin kuoltua veljekset joutuvat pärjäämään omillaan ja valitsemaan kahden vaihtoehdon väliltä: sopeutuako yhteiskuntaan vai yrittää elää siitä irrallaan? *Seitsemän veljestä* on kehitysromaanin, ja tutkin romaanin työdiskursseja suhteessa veljesten kasvutarinaan.

Nykypäivänä työ on suuremmissa muutoksissa kuin missä se on ehkä koskaan aiemmin ollut. *Seitsemässä veljeksessä* eletään maanviljelyskulttuurin aikaa, mutta horisontissa jo näkyy esimodernin työnteon vaatimukset. Teollistuminen vaikutti työnteon luonteeseen merkittävästi 1900-luvulla, kun koneellistuminen muutti työn laatua. Teollistumisen alkua ajoista on pitkä matka nykyaikaan, jolloin automatiikka on edennyt niin pitkälle, että on ajankohtaista pohtia, riittääkö työtä kaikille ja millaiseksi tulevaisuuden työ muotoutuu.

Niin kuin nykyaikana myös *Seitsemässä veljeksessä* työn voi nähdä olevan muutosvaiheessa, ja minua kiinnostaa erityisesti yksilön kokemukset näiden muutosten keskellä. Ennen kuin veljekset asettuvat yhteisönsä ja yhteiskuntansa muottiin työn tekijöinä, heidän täytyy löytää oma paikkansa sukupolvien ketjussa.

Seitsemässä veljeksessä näkyy kaksi erilaista työnteon mallia. Ensimmäisessä työnteko nähdään tarpeitten ja halujen välittömänä tyydyttämisenä, eletään ikään kuin kädestä suuhun, ja työtä tehdään oman hyödyn tavoittelemiseksi. Toisessa mallissa työtä tehdään pitkäaikaisen hyödyn tavoittelemiseksi niin, että työ luo omaan elämään perusturvallisuutta, lisää varallisuutta ja arvostusta sekä edistää oman yhteisön ja jopa koko yhteiskunnan tarpeita.

Sanan *työ* merkitys on nykyaikana muuttumassa samoin kuin se oli muuttumassa Jukolan veljesten aikuiseksi kasvun aikana. Nyt, niin kuin silloinkin, on aiheellista kysyä, mitä

työ-sanalla tarkoitetaan. Onko se pelkästään oman elintason ylläpitämiseen tähtäävää toimintaa vai sisältyykö siihen se, että yksilö kokee työnsä merkitykselliseksi koko yhteisön näkökulmasta ja samalla saa arvostusta työnsä ansiosta?

1.2. Aineistona kaunokirjallinen teos

Aleksis Kivi eli vuosina 1834–1872, ja hänen teoksensa ilmestyivät aikana, jolloin vanha kirjasuomi muuttui hiljalleen nykysuomeksi. Kiven kirjallinen kieli pohjautuu vahvasti Raamatun kieleen, ja siinä on piirteitä myös hänen kotimurteestaan, etelähämäläisestä Nurmijärven murteesta. *Seitsemän veljeksien* kieltä on käsitelty paljon heti teoksen ilmestymisestä lähtien, ja se on saanut paljon kritiikkiä osakseen. Muun muassa *Seitsemän veljeksien* ankara kritisoija August Ahlqvist vieroksui etelähämäläisiä murrepiirteitä ja kammoksui kirjakielen normeista poikkeamista. (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 93–94.) Ahlqvistin mukaan Kiven kieli osoitti kirjallisen oppineisuuden puutetta, ja näiden puhutapojen lisäksi Ahlqvist katsoi Kiven vääristävän kuvaa todellisesta Suomen kansasta. *Seitsemän veljeksien* ilmestyminen sijoittuu aikaan, jolloin renessanssin ajalta asti hallinnut korkean tyylin traditio alkoi murtua. Tilalle tuli arkisempi kieli, jonka tarkoituksena oli korostaa kansan aitoutta ja alkuperäisyyttä. (Koivisto & Nykänen 2013: 22.)

Seitsemän veljeksien kirjallista kieltä on tutkittu paljon heti teoksen ilmestymisestä lähtien. Keskityn tutkielmassani sanojen *työ*, *toimi* ja *työskennellä* esiintymisiin, ja siihen, miten näiden sanojen kautta määritellään *työn* käsitettä ja miten työhön suhtaudutaan. Tietääkseni *Seitsemästä veljeksestä* ei ole tutkittu työdiskurssia ainakaan kielitieteellisestä näkökulmasta. Tämänkaltaisen tutkimuksen puuttuminen on kuitenkin mielestäni luonnollista, koska vasta oma aikamme nostaa tämän kysymyksen ajankohtaiseksi.

Olen valinnut aineistokseni *Seitsemän veljestä* osaksi siitä syystä, että haluan tarkastella työstä puhumisen tapoja kirjoitetusta, fiktiivisestä puheesta. Fiktiivisen puheen voi ajatella olevan kolmas kielimuoto, joka sijoittuu kirjoitetun kielen ja luonnollisen puheen välille (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 11). Luonnollisen ja fiktiivisen puheen välillä on eroja, sillä kirjallisesti tuotettu puhe on aina muokattua ja tyylliteltyä. Fiktiivinen puhe on yksi kaunokirjallisuuden keinoista, joiden avulla luodaan todentuntuisia henkilöitä.

ja tarinamaailmoja. (Koivisto & Nykänen 2013: 9.) Kuitenkin fiktiivinen puhe sisältää piirteitä luonnollisesta puheesta ja pyrkii jäljittelemään sitä. Näen kaunokirjallisuudella juuri fiktiivisyytensä puolesta kyvyn kertoa sekä omasta ajastaan että sen ajan ihmisten kokemuksista ja tunteista. Kaunokirjallisuus saattaa paljastaa todellisuudesta jotakin sellaista, joka muuten jäisi piiloon.

Seitsemän veljeksien kerronnasta erottuu eri henkilöhahmojen eli puhujien ääniä. Romaanissa vuorottelevat proosamuotoinen kertojan ääni sekä dialogimuotoinen veljesten ja muiden pitäjäyhteisön jäsenten ääni. Dialogi on vuoropuhelua, jossa kahden tai useamman henkilöhahmon repliikit seuraavat vuorotellen toisiaan (Koivisto & Nykänen 2013: 11). *Seitsemässä veljeksessä* repliikit on merkitty nimeämällä puhuja ennen repliikkiä. Tutkielmani analyysiesimerkeissä käytän tätä samaa merkintätapaa. Aineistoesimerkeissäni puhujaa ei ole nimetty, jos puhujana on kertoja. Tarkastelen työstä puhumisen tapoja ja sitä, kuinka veljesten työstä puhumisen tapa romaanin edetessä muuttuu. Otan analyysissäni huomioon, kuka on puhujana, mutta en tee tarkempaa jakoa siitä, kuinka esimerkiksi veljesten ja kertojan työstä puhumisen tavat eroavat toisistaan. Tämä vaatisi jo syvällisempää pohdintaa kertojan roolista romaanissa.

1.3. Tutkimuskysymykset

Tarkastelen *Seitsemästä veljeksestä* substantiiveja *työ* ja *toimi* sekä *työ*-substantiivin verbijohdosta *työskennellä*. Olen poiminut romaanista kohdat, joissa nämä sanat esiintyvät. Näiden avainsanojen avulla tutkin, kuinka työstä puhutaan ja kuinka veljekset työntekoon suhtautuvat. Koska romaani on kehitysromaani ja kyseessä on Jukolan veljesten kasvutarina, oletukseni on, että veljesten työstä puhumisen tapa muuttuu tarinan edetessä.

Aineistonani on koko romaani, mutta olen nimennyt kuusi eri työdiskurssia niistä aineistoesimerkeistä, joissa esiintyvät sanat *työ*, *toimi* ja *työskennellä*. Työstä puhutaan romaanissa toki muidenkin sanavalintojen avulla, kuten esimerkissä 1, mutta minua kiinnostaa ensisijaisesti, milloin työstä puhutaan *työnä*. *Työn* lisäksi valitsin avainsanaksi myös substantiivin *toimi*, koska *työ* ja *toimi* esiintyvät aineistossani usein rinnasteisina, kuten esi-

merkissä 2. Tarkastelen *työn* ja *toimen* keskinäistä työnjakoa, eli löytyykö aineistosta perusteluja sille, milloin työstä puhutaan *työnä* ja milloin *toimena*. Pohdin näiden sanojen sisältämiä merkityksiä eri aineistoesimerkeistä.

- (1) *AAPO. – – yksinvoimin taistelleet olemme: tempoilleet, riistoneet, repineet päästäksemme viimein kovan onnen rykelmäisestä korvesta lakealle, vapaalle aholle. (Seitsemän veljestä, jatkossa SV, 272.)*
- (2) *AAPO. Astuimme kuin miehet itsensäkieltämisen, työn ja toimen tielle. (SV, 277.)*

Tutkin työdiskurssia romaanin yhteisöllisessä kontekstissa. Alla olevasta katkelmasta nousee esille kaksi tutkielmani kannalta oleellista seikkaa: veljekset tiedostavat, että sopeutuakseen yhteisöönsä ja saadakseen arvostusta sekä hyväksyntää heidän täytyy muuttaa tapojaan, ja he myös ymmärtävät, ettei sopeutuminen yhteisöön tapahdu hetkessä. Aapo epäilee, paraneeko heidän maineensa edes kymmenessä vuodessa. Kyseessä on siis veljesten kasvukertomus huolettomasta nuoresta vastuunsa kantavaksi aikuiseksi.

AAPO. – – Jukola, tämä vaivaisten pesä, on perin surkeassa tilassa, ja me itse, talon seitsemän perillistä, vieläkin surkeammassa tilassa, niin ainakin maailman edessä. Ihmiset, muistellen nuoruutemme laiskaa ja usein hurjapäistäkin elämäämme, eivät taida meistä vartoa enää juuri mitään kunnollista. Ja tiedänpä, että tuskin kymmenen-vuotinen siivo ja kaikin tavoin kunniallinen käytös voisi saattaa meitä kansalaistemme silmissä täyteen ihmisarvoon taas. Niin tukala on pääseminen pahan nimen liasta, koska se kerran on tarttunut mieheen. Mutta parempihan viimeinkin nousta, kuin ijankaikkiseksi uupua viheliäisyytemme ropakkoon. Sentähden, parannusta, parannusta harrastelkaamme kaikin voimin! (SV, 35.)

Tutkimuskysymykseni ovat:

- milloin työstä puhutaan *työnä* ja milloin *toimena*?
- mitä sanavalintojen *työ*, *toimi* ja *työskennellä* käyttö kertoo veljesten suhtautumisesta työntekoon?
- mitä työdiskurssin aladiskursseja aineistosta aktivoituu?

2. KESKEISET KÄSITTEET JA TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. *Diskurssin* käsite ja kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssintutkimusta tehdään yhä enemmän eri tieteenaloilla, jonka vuoksi *diskurssin* käsite on laajentunut (Luukka 2000: 133–135). Yhdistän tässä tutkielmassa käyttämäni diskurssin käsitteeseen sekä kielitieteen että yhteiskuntatieteiden näkemyksiä diskurssista. Tämä tuntuu luontevalta, koska tutkielmani teoreettisena viitekehyyksenä käytän kriittistä diskurssianalyysiä, joka yhdistää sekä kielitieteellisen että yhteiskuntatieteellisen diskurssintutkimuksen näkemyksiä.

Tässä tutkielmassa sovellan Pason (2007: 35) ja Saviniemen (2015: 26) määritelmää diskurssista. Tarkoitin diskurssilla *Seitsemän veljeksien* henkilöahmojen sekä kertojan puhumisen tapoja, joilla romaanissa rakennetaan erilaisia merkityksiä työlle ja työnteolle. Nämä erilaiset työdiskurssit aktivoituvat romaanin henkilöahmojen sekä kertojan puheesta.

Kriittistä diskurssianalyysiä yhdistää kielitieteellisen diskurssintutkimuksen kanssa mielenkiinnon kohdistuminen kielenkäyttöön niin puhuttuna kuin kirjoitettunakin kielenä. Yhteiskuntatieteiden diskurssintutkimuksen kanssa kriittinen diskurssianalyysi taas jakaa näkemyksen diskurssista tapana hahmottaa ja jäsentää maailmaa. (Pietikäinen 2000: 191–192.) Sekä kielitieteellisen että yhteiskuntatieteellisen diskurssintutkimuksen näkemykset ovat läsnä tutkielmassani. Tutkielmani on pääsääntöisesti kielitieteellinen, sillä suurin tutkimuksen kohteeni on kieli ja sen luomat merkitykset. Yhteiskuntatieteellinen ote tutkielmassani näkyy siinä, että pyrin pohtimaan tutkimustuloksia myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

2.2. Norman Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin menetelmä

Tutkimusmenetelmällä eli metodologialla tarkoitetaan teoreettiseen lähtökohtaan perustuvaa tapaa analysoida aineistoa. Diskurssintutkimuksessa ei ole vain yhtä mahdollista

menetelmää, vaan menetelmä valitaan sen mukaan, mikä on paras tapa analysoida aineistoa ja ratkaista tutkimuskysymyksiä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 163.) Sovellan tutkielmassani Norman Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin menetelmää, jonka Fairclough esittelee kirjassaan *Language and Power* (1996 [1989]: 109–168). Fairclough (1996 [1989]: 110) itse painottaa, että hänen menetelmänsä kaikki osa-alueet eivät sovi kaikkiin tarkoituksiin, ja sitä kannattaa käyttää paremminkin analysoinnin oppaana kuin kopioida koko menetelmä sellaisenaan.

Fairclough'n (1996 [1989]: 25, 109) mukaan diskurssitutkimuksessa yhdistyy kolme elementtiä: 1) tekstianalyysiä tehdään aina suhteessa 2) vuorovaikutukseen ja 3) kontekstiin. Nämä kolme elementtiä näkyvät selvästi myös omassa tutkielmassani. Analyysini perustuu aineistoesimerkkeihin, joista tarkastelen veljesten puhumisen tapoja työhön liittyen. Nämä puhumisen tavat ovat syntyneet vuorovaikutuksessa muiden yhteisön jäsenten sekä yhteisöön kuuluvien toimintamallien kanssa. Otan analyysissäni huomioon koko aineiston. Analysoin aineistoesimerkkejä, joissa esiintyvät substantiivit *työ* tai *toimi* tai verbi *työskennellä*, suhteessa kontekstiinsa, eli koko aineistoon. Tämä on välttämätöntä, sillä työstä saatetaan puhua usean sivun verran, mutta kuitenkin *työ*-substantiivi saattaa esiintyä vain yhdessä virkkeessä. Kontekstillä tarkoitan siis aineistoesimerkkien ulkopuolelle jäävää aineistomateriaalia.

Fairclough (1996 [1989]: 110–111) jakaa kriittisen diskurssianalyysin menetelmänsä sanaston, kieliopin sekä tekstuaalisten rakenteiden tarkastelun osa-alueisiin. Kaikissa näistä osa-alueista tarkastellaan puhumisen tavan arvoja, joita ovat kokemukselliset, suhteelliset ja ilmaisulliset arvot (Fairclough 1996 [1989]: 110–111). Itse miellän nämä arvot puhumisen tavan lähtökohdiksi. Omat arvomme vaikuttavat siihen, miten puhumme ja millaisia kielellisiä valintoja teemme. Käytän tutkielmassani hyödyksi Fairclough'n menetelmästä sanaston tarkastelun osa-aluetta. Sanastoa tarkastelemalla pyrin kuvaamaan, kuinka romaanissa puhutaan työstä, ja muuttuuko puhumisen tapa tarinan edetessä. *Seitsemän veljestä* on kehitysromaanin, ja veljesten kasvutarinan kuvaaminen on tutkielmani yksi lähtökohdista.

3. AINEISTOSTA AKTIVOITUVAT DISKURSSIT

Seitsemästä veljeksestä aktivoituu kuusi eri työdiskurssin aladiskurssia, eli kuusi eri työstä puhumisen tapaa: valtdiskurssi, yhteisödiskurssi, agraaridiskurssi, perintödiskurssi, kansan sivistys -diskurssi ja kehitysdiskurssi. Nämä diskurssit on nimetty sen mukaan, mistä työstä on kyse ja millaisia puhumisen tapoja työhön liittyy. Tarkastelen näitä diskursseja vain niissä yhteyksissä, kun aineistossa esiintyy *työ*- tai *toimi*-substantiivi tai *työskennellä*-verbi. Diskurssit voivat aktivoitua aineistossa myös avainsanojeni ulkopuolella. Lisäksi muissa konteksteissa ne voivat saada uusia piirteitä ja näin ollen voivat avata mahdollisuuksia uusille tulkinnoille.

Seuraavissa alaluvuissa esittelen, kuinka monta kertaa substantiivit *työ* ja *toimi* sekä niistä johdetut verbimuodot esiintyvät eri diskursseissa, ja pohdin, mitä näistä esiintymistä voidaan päätellä. Lisäksi tarkastelen *työn* ja *toimen* ympärillä olevaa sanastoa. Näin pyrin vastaamaan kysymyksiin, kuinka veljekset suhtautuvat työntekoon ja muut-
tuuko suhtautuminen romaanin edetessä.

Olen seuraavien alalukujen analyysissä ottanut huomioon veljeksissä ja heidän käytöksessään tapahtuvan muutoksen, koska sillä on vaikutusta myös heidän kielenkäyttöönsä. Tämä muutos liittyy romaanin tapahtumasarjaan, jossa veljekset lähtevät Impivaarasta Toukolan kylään sunnuntain jumalanpalvelukseen ja perille päästyään ihmettelevät, miksi pyhäpäivänä käydään huutokauppaa. Naurun ja pilkan saattelemina Toukolan pojat kysyvät veljeksiltä Impivaaran uudesta uskosta, sen almanakasta ja kahdeksanpäiväisestä viikosta. Tästä pilkasta veljekset raivostuvat ja syntyy verinen tappelu veljesten ja toukolaisten välille. Kotiin päästyään veljekset uskovat tehneensä viimeisen virheensä yhteisön jäseninä ja päättävät jättää kotinsa ja liittyä sotaväkeen. Tässä kohtaa romaania veljekset ovat tienhaarassa ja tietävät, että elämän suunnan on väistämättä muututtava. Juhani ehdottaa pahimman epätoivonsa vallassa jopa veljesparven joukkoitsemurhaa. Nämä epätoivoiset ajatukset edustavat ajatusta pakenemisestä, kun taas tienhaaran toinen polku edustaa omien tekojen kohtaamista ja vastuun kantamista. Veljekset luulevat olevansa lopullisesti yhteisönsä hylkäämiä ja pahimman rangaistuksen odottavan heitä, kunnes kuulevat saaneensa anteeksi. Varmasti rovestin kannustavat sanat ovat yksi syy veljeksissä tapahtuvaan muutokseen:

– – *niin tuohonpa oli lausunut pappi, että suuri olis hänen ilonsa ja riemunsa Herrassa, jos se ihme tapahtuisi, että Jukolan veljekset kerran astuisivat hänen eteensä, lukien välttäväisesti sisältä ja nuot kymmenen käskysanaa ja uskontunnustuksen ulkoa.*” (SV, 250.)

Seuraavissa alaluvuissa analysoidessani aineistoa otan huomioon tämän veljeksissä tapahtuvan muutoksen. Pohdin muutosta kielellisten valintojen kautta, eli kuinka työstä puhumisen tapa muuttuu.

3.1. Valtadiskurssi

Valtadiskurssi on kaikista työdiskurssin aladiskursseista laajin pitäen sisällään erilaisia työn määritteitä ja tapoja puhua työstä. Olen jakanut valtadiskurssin vielä kolmeen osaan: väkivaltadiskurssiin, ilkivaltadiskurssiin ja hallitsemisdiskurssiin. Kaikkia näitä aladiskursseja yhdistää ihmisen itsensä, omiin käsiinsä ottama valta, ei siis annettu tai välttämättä edes oikeutettu tai ansaittu valta. Käsittelen seuraavaksi nämä valtadiskurssin aladiskurssit yksitellen läpi.

3.1.1 Väkivaltadiskurssi

Kun työstä puhutaan väkivaltadiskurssissa, puhutaan väkivallanteoista. *Työ*-substantiivi aktivoituu väkivaltadiskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta 12 kertaa. *Toimi*-substantiivi ei aktivoidu väkivaltadiskurssissa kertaakaan.

- (3) *TUOMAS. En päästä sinua tekemään hirmutöitä. Riennä nyt vaan kanssani akkunasta ulos – –.*
JUHANI. Hellitä! Mitä pelkääät sinä hirmutöitä? (SV, 50.)
- (4) *AAPO. Käykäämme lakiin ja oikeuteen, vaan ei omankäden työhön.*
JUHANI. Ensimmäisen Toukolaisen, jonka saan kynsiini, syön kitaani elävältä nahkoineen ja karvoineen; siinä on laki ja oikeus.
SIMEONI. Kurja veljeni! aiotko sinä koskaan joutua taivaan perilliseksi? (SV, 74.)
- (5) *JUHANI. – – käykäämme käsin veriseen työhön – – ja sitten iskemme veriseen, veriseen työhön.* (SV, 187.)

Esimerkissä 3 veljekset pakenevat kahden päivän koulutaipaleeltaan lukkarin luota, ja Juhani aikoo piestä lukkarin, koska tämä on kohdellut veljeksiä niin ankarasti. Esimerkissä 4 Juhani suunnittelee kostoretkeä toukolaisten luokse. Molemmista esimerkeistä

olen lihavoinut kohdat, joiden kautta väkivallanteko kyseenalaistetaan, koetaan vääränä tai tuomitaan. Lisäksi olen lihavoinut sellaiset sanavalinnat, jotka kannustavat väkivallantekoon. Tämä oikean ja väärän punnitseminen veljesten välisissä keskusteluissa on väkivaltadiskurssissa läsnä jatkuvasti ja näin ollen kuvastaa veljesten kasvua ihmisinä.

Esimerkissä 4 *laki* ja *oikeus* esiintyvät rinnasteisina. Rinnastuskonjunktioit kytkevät toisiinsa syntaktisesti toisistaan riippumattomia kielen elementtejä, kuten sananosia, sanoja tai lausekkeita (VISK 2008 § 817). Esimerkissä 4 riippumattomuudella tarkoitetaan sanojen *laki* ja *oikeus* samaa syntaktista suhdetta predikaattiin *käykäämme*. Jyrki Kallio-koski (1989) on käsitellyt rinnastuksen periaatteita teoksessaan *Ja. Rinnastus ja rinnastuskonjunktioin käyttö*. Hänen mukaansa rinnastettaville kielen osille on olennaista syntaktinen ja semanttinen yhteensopivuus (1989: 231). Esimerkissä 4 *laki* ja *oikeus* kuvaavat toisiaan. Laki, joka on kaikille yhteinen, koetaan oikeudenmukaiseksi, johon voi turvautua. Veljekset turvautuvat lakiin silloin, kun ovat itse tulleet piestyiksi toukolaisten toimesta, mutta kuitenkin itse suunnittelevat kostoretkä.

Esimerkissä 5 korostuu sanavalinnoissa *käykäämme käsin* ja *iskemme* valtakurssin nimeämisen peruste, jossa valta otetaan omiin käsiin, vaikkei valtaan olisi oikeutta. Verbi *iskeä* sisältää uhkaavia, jopa vaarallisia piirteitä. *Iskemisellä* tarkoitetaan muun muassa ’kimppuun käymistä’ ja ’hyökkäämistä’ (KS 2017). *Iskeminen* kuvaa verbinä siis nopeaa ja yllättävää liikettä, ja se kuvastaa hyvin väkivaltadiskurssissa tehtävän työn luonnetta. Kuten yllä on mainittu, väkivallantyöt sisältävät ajatuksen väärin tekemisestä, jopa lain silmissä.

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ*-substantiivi ei aktivoidu enää väkivaltadiskurssissa. Tämä on selitettävissä sillä, että kieli on osa sosiaalista todellisuutta; veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen väkivalta ei kuulu enää veljesten elämään, päinvastoin veljekset tekevät töitä rauhan ja sovun ylläpitämiseksi.

3.1.2. Ilkivaltadiskurssi

Ilkivaltadiskurssissa *työ*-substantiivi esiintyy ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta kolme kertaa. Ilkivaltadiskurssi kattaa alleen kaikki veljesten ilkivaltaiset työt, myös väkivallantyöt, mutta tämä diskurssi painottuu veljesten nuoruusvuosiin. *Toimi*-substantiivi

ei esiinny tässä diskurssissa kertaakaan, eikä ilkeävaltakurssi aktivoitu enää veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen.

Esimerkki 6 sijoittuu romaanin alkusivuille, jossa kertoja kertoo tarinaa veljesten nuoruusvuosista, kun heidän äitinsä vielä eli. Nuoret veljekset ovat varastaneet naapuriltaan ja piileksivät sen vuoksi metsässä useita päiviä. Esimerkeissä 7 ja 8 veljekset itse muistelevat nuoruutensa tekoja.

- (6) SIMEONI. *Minunpa on taasen käyminen synnin työhön [varastaminen]. (SV, 10.)*
 (7) SIMEONI. *Useinpa ma'ata pannessani ja muistelllessani nuoruutemme ilkeävaltaisia töitä, pistelee aivan kipeästi kurjaa rintaani tuo omantunnon tulinen miekka. (SV, 78.)*
 (8) JUHANI. – – *Jumala on pitkämielinen ja laupias mies, ja antaa viimein aina anteeksi – – ei käy kuntoon aina ja joka paikassa hiuskarvan tarkkuudella vertoa omia töitämme ja pieniä tuommoisia kanalja vikkelyksiämme – –. (SV, 79.)*

Esimerkissä 6 *synnin työ* eli varastaminen nähdään verbiliiton *on käyminen* vuoksi välttämättömänä ja adverbien *taasen* vuoksi usein toistuvana työnä. *Olla*-verbin ja verbikanntaisen *minen*-johdoksen muodostama verbiliitto merkitsee myönteisessä lauseessa 'pakkoa', eli on pakko tehdä jotakin (VISK 2008 § 1581). Partikkeli ja adverbi *taasen* ilmaisee tilanteen kertautumista tai jatkumista keskeytyksen jälkeen (VISK 2008 § 651). Varastamiseen on ikään kuin ajaututtu olosuhteiden pakosta, vaikka todellisuudessa veljekset omasta vapaasta tahdostaan varastavat ja pakoilevat vastuuta piilotellessaan metsässä useita päiviä.

Esimerkissä 7 kuvastuu samoin kuin väkivaltaiskurssissa omien tekojen punnitseminen oikean ja väärän näkökulmasta. Esimerkissä 8 Jumalalle nimettyjen luonteenpiirteiden kautta Juhani uskoo heidän saavansa anteeksi ilkeävaltaiset tekonsa. Puheellansa Jumalan anteeksiannosta Juhani poistaa heiltä vastuun omista teoistaan.

Työ-substantiivi saa väkivalta- ja ilkeävaltaiskurssissa negatiivisia piirteitä siinä mielessä, että veljekset itsekkin tietävät tekevänsä väärin. Näin ollen väkivallan- ja ilkevallantyöt ovat sellaisia töitä, joita ei pidetä arvossa veljesten itsensä eikä muun yhteisön mielestä. *Työ*-sanalla on useita eri merkityksiä. Väkivalta- ja ilkeävaltaiskurssissa *työlle* sopii parhaiten sanakirjassa esitetty merkitys 'teko', josta sanakirja antaa käyttöesimerkkeinä muun muassa *tuho*- tai *verityön* (KS 2017).

Toimi-substantiivi ei esiinny väkivalta- tai ilkivaltadiskurssissa kertaakaan. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan, minkälaisissa yhteyksissä *toimi* esiintyy verrattuna *työn* esiintymisiin.

3.1.3. Hallitsemisdiskurssi

Hallitsemisdiskurssi aktivoituu aineistosta ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta kaksi kertaa (esimerkit 9 ja 10) ja samoin muutoksen jälkeen kaksi kertaa (esimerkit 11 ja 12). Jo näiden määrällisten esiintymien perusteella voidaan todeta, että tämä diskurssi poikkeaa väkivalta- ja ilkivaltadiskurssista, koska se aktivoituu myös veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen. Näin ollen hallitsemisdiskurssin alla olevat esimerkit tulevat osaksi veljesten elämää vasta muutoksen jälkeen, toisin kuin väkivallasta ja ilkivaltaisista teoista veljekset kasvavat pois.

Olen nimennyt hallitsemisdiskurssin eri perustein kuin väkivalta- ja ilkivaltadiskurssin, jotka on nimetty sen mukaan, minkälaisesta työstä on kyse. Hallitsemisdiskurssissa taas valtasuhteet nousevat keskiöön. Tämä osoittaa, että jo diskurssien nimeämisvaiheessa on tehty tiettyjä valintoja siitä, mitä on nostettu tarkastelun kohteeksi. Kuten esimerkin 9 olen sijoittanut hallitsemisdiskurssin alle, koska siinä äidin ja veljesten välinen valtasuhde tulee vahvasti esille. Esimerkissä ei tarkemmin mainita, mistä työstä on kyse, mutta luultavasti siinä tarkoitetaan lukemaan opettelua, maataloustöitä sekä talonkunnostustöitä, koska näitä töitä veljesten kerrotaan romaanissa välttelevän.

- (9) *Äiti kyllä koetti sekä nuhteilla että kurilla saattaa heitä **työhön ja ahkeruuteen**, mutta heidän uppiniskaisuutensa oli jäykkä vastus kaikille hänen yrityksillensä. (SV, 6.)*
- (10) *TIMO. Menenkö ma hänen kanssansa tuohon **lapsekkaasen työhön**? (SV, 125.)*
- (11) *Enimmin isännän [Eeron] **huolesta ja toimesta** kävi tässä huoneenhallitus. (SV, 332.)*
- (12) *Myös piikojansa ja pieniä piikatyttöjensä **opasteli** usein isäntä Aapo, koska niin, että **hieman karstoi hänen silmässään heidän toimensa ja askareensa**. (SV, 316.)*

Esimerkissä 10 työllä tarkoitetaan painileikkiä. Vaikka kyseessä on leikki, on sillä veljesten välisiin valtasuhteisiin liittyviä merkityksiä. Juhani haluaa osoittaa olevansa vahvin ja haastaa veljensä ottelemaan hänen kanssaan. Tämän vuoksi adjektiivin *lapsekas* voi

nähdä kuvastavan sekä itse leikkiä että myös Juhanin käytöstä. Muut veljekset eivät haluaisi osallistua leikkiin Juhanin käytöksen vuoksi.

Esimerkeissä 11 ja 12 korostuu talonpitoon liittyvä vastuu. Vastuun voi nähdä myös valtana, joka on itse otettu omiin käsiin. Esimerkissä 11 Eero on ottanut *huolekseen* ja *toimekseen* talonsa huoneenhallituksen, johon sisältyy myös talouden seuranta. Aiemmin romaanissa veljekset ovat puhuneet siitä, kuinka talon emännällä on suuri vastuu taloudesta. Jos talon emäntä on tuhlaavainen, elää talo köyhyudessa. Eero pitää kuitenkin jopa leipälaatikon avaimen omassa taskussaan.

Sanavalinnoilla *työ* ja *toimi* on hallitsemiskurssissa erilaisia merkityksiä. Esimerkissä 9 *työllä* tarkoitetaan sellaisia töitä, jotka eivät ole veljeksille mieluisia, kuten maanviljelys- tai rakennustöitä. Esimerkissä 10 painileikistä puhutaan *työnä* ehkä juuri Juhanin leikkiin luomien valtapiirteiden vuoksi, ja tämän vuoksi leikki ei miellytä enää muita veljeksiä. Näin ollen *työ*-substantiiviva käytetään silloin, kun puhutaan veljeksille epämieluisista asioista. *Työ* saa osakseen negatiivisia piirteitä.

Toimi-substantiivilla voi nähdä esimerkissä 11 olevan useita erilaisia merkityksiä. Ilmauksella *isännän toimesta* voidaan tarkoittaa 'aloitteesta' tai 'toimeksiannosta' (KS 2017). Eero ei siis välttämättä itse pidäkään huolta huoneenhallituksesta, vaan on toimeksiantajana. *Toimella* on myös 'toiminnan' merkitys (KS 2017). Esimerkissä 12 *toimella* voidaan tarkoittaa kaikkea piikojen toimintaa. Varsinkin kun *toimi* on rinnastettuna *askareen* kanssa, on näiden sanojen työnjako mahdollisesti sellainen, että *askareella* tarkoitetaan kotitöitä ja *toimella* kaikkea muuta toimintaa, kuten ihmissuhteiden ylläpitoa.

Esimerkit, joissa *toimi*-substantiivit esiintyvät, kuvaavat aikaa, kun veljekset ovat kasvaneet aikuisiksi ja vastuunsa kantaviksi yhteisön jäseniksi. Veljekset ovat saaneet myös uudenlaisia piirteitä: jos aiemmin heidän tekemisiään tarkkailtiin ja yritettiin ohjailla, kuten heidän äitinsä yritti, nyt veljekset pyrkivät ohjailemaan muita, kuten Eero puolisoaan tai Aapo piikojansa.

3.2. Yhteisödiskurssi

Yhteisödiskurssi aktivoituu aineistossa silloin, kun puhutaan virkatehtäviin kuuluvista töistä tai muista sellaisista töistä, joiden välittömänä tarkoituksena on edistää yhteisön hyvinvointia. Yhteisö ja yhteisöllisyys ovat avainsanoja kautta tutkielmani, koska kasvamisen osaksi yhteisöä on osa kontekstia kaikissa käsittelemissäni työdiskursseissa. Yhteisödiskurssilla tarkoitan kuitenkin työstä puhumisen tapoja niin, että työpanoksella on suora ja välitön vaikutus yhteisön hyvinvoinnin edistämiseen.

Toimi-substantiivi aktivoituu yhteisödiskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta kuusi kertaa, joista viidessä on kyse virkatoimesta. Esittelen näistä viidestä esimerkistä kaksi (esimerkit 13 ja 14).

- (13) – – *pitäjän uusi rovasti oli kaikessa **virkinsa toimessa peloittavan ankara mies**. (SV, 12.)*
- (14) *MÄKELÄ. – – **piispan toimesta** tulee kohta pitäjäämme viisikymmentä kasakkaa. (SV, 209.)*
- (15) – – *arvellen miksi sunnuntaina **tällaista tointa** [huutokauppaa] **käytettiin**. (SV, 236.)*

Esimerkissä 13 rovasti nähdään virkinsa kautta pelottavana ja ankarana miehenä. Nämä piirteet eivät ehkä liity henkilön itsensä piirteisiin, vaan rovastin viran myötä tulleeeseen auktoriteettiin ja käskyvaltaan. Veljeksethän eivät ole noudattaneet heille määrättyjä tehtäviä, kuten lukemaan opettelua. Esimerkissä 14 korostuu piispan viran käskyvalta, ja sanat *piispan toimesta* voitaisiin hyvin korvata vaikka sanoilla *piispan määräyksestä*. *Toimella* on 'aloitteen' ja 'toimeksiannon' merkitys (KS 2017), joka sopii hyvin tähän esimerkkiin.

Esimerkissä 15 *toimella* on myös 'toiminnan' kaltaisia merkityksiä, koska huutokaupan voisi nähdä työnteon sijasta harrastetoimintana. Näissä kaikissa kolmessa esimerkissä *toimi*-sanalla on siis vahva yhteisöllinen merkitys.

Työ-substantiivi aktivoituu yhteisödiskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta kolme kertaa. Kaksi niistä sijoittuu esimerkkiin 16, jossa Juhani kertoo tarinaa nahkurin virkaa harjoittavasta miehestä.

- (16) *Turhaanpa varoittelivat häntä ystävänsä, koska huomasivat työn häneltä vähe-
nevän päivä päivältä, mutta hänen virkaveljellensä naapuritalossa ehtimiseen
etenevän. Ainapa vaan vastasi hullu mies: ”minun kätteni työn Jumala kylläkin
siunaa, vaikka oliskin sitä vähemmin –.”* (SV, 79–80.)

Esimerkissä 16 työnteko nähdään osana kilpailuasetelmaa, jossa kaikille ei riitä työtä. Kun tarinan nahkuri päättää pyhittää sunnuntait vapaapäiviksi, hänen työmääränsä vähe-
nee, kun taas virkaveljensä työmäärä kasvaa. Työtä ei riitä molemmille, ja lopulta kil-
paileva virkaveli vie nahkurilta muidenkin päivien työt. Tämä esimerkki on koko ro-
maanissa ainoa, jossa havaitsin työnteon osana kilpailuasetelmaa. Vaikka nykyaikana
kilpailu on jatkuvasti läsnä työelämässä ja työpaikkojen saannissa, tulkitseen kuitenkin
tämän Juhanin kertoman tarinan kuvastavan pelottelua ja opetusta, jossa työstä kieltäy-
tyminen nähdään laiskuutena ja vahingollisena asiana.

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ*-substantiivi esiintyy aineistossa kuusi ker-
taa. *Toimi*-substantiivi esiintyy viisi kertaa.

- (17) *AAPO. Eiköhän ole tämä työ teille **velvollisuutta virkanne kirkollisuuden
kautta?*** (SV, 283.)
 (18) *AAPO. – – ettette ole tahtonut käydä **sovintomiehen toimeen näin tärkeässä asi-
assa** – –* (SV, 283.)
 (19) *MIKKO. – – **työtä ja tointa kylissä ja kartanoissa** --- Mikolla ei ole yhtäkään
hätää niin kauan kuin **työtä ja tointa** piisaa maailmassa – –.* (SV, 285.)
 (20) *Hänenpä **uljaasta, väsymättömästi toimestansa** rakettiin pitäjään jonkunmoinen
kansakoulu, joka oli ensimmäisiä Suomessa.* (SV, 332.)

Esimerkeissä 17 ja 18 on kyse jonkun henkilön tai asian puolesta puhumisesta, kun
Aapo pyytää lukkaria avukseen rakentamaan sovintoa veljesten ja toukolaisten välille.
Sekä *työllä* että *toimella* on 'virkatyön' kaltaisia merkityksiä. Työ nähdään viran tuo-
mana velvollisuutena.

Esimerkissä 19 *työ* ja *toimi* esiintyvät rinnasteisina. Näillä sanoilla on samankaltaisia mer-
kityksiä, mutta koska ne esiintyvät rinnasteisina, niitä ei voi ymmärtää toistensa synonyy-
meiksi. Kuitenkin sanat ovat semanttisesti samankaltaisia, ja *työ* ja *toimi* ehkä kertovat
samasta asiaintilasta hieman toisin sanoin. Tällöin on kyse rinnasteisten ilmausten para-
fraasisuhteesta, jolloin parafraasia voidaan käyttää alkuperäisen ilmauksen tarkentajana
tai sitten esittää alkuperäinen ilmaus hieman yleisemmällä tasolla (Kalliokoski 1989:
113).

Esimerkissä veljekset tapaavat Mikon kotimatallaan, kun ovat palaamassa kymmenen vuoden Impivaarassa olon jälkeen takaisin Jukolaan. Veljekset kyselevät Mikon perheen kuulumisia, ja Mikko vastaa puhuen työn tärkeydestä. Tarkemmin ei paljasteta, mitä työtä Mikko tekee, vaan kulkee kylissä ja kartanoissa työtä etsimässä. Tämän perusteella hänen voisi päätellä toimivan rengin töissä eri puolilla pitäjää. Mikon tekemä työ on siis luultavasti fyysisesti raskasta sekä epävarmaa sen puolesta, onko työtä jatkossakin. Merkitykset 'urakka' sekä 'yksittäinen toimitus, suoritus' voisivat kuvata hyvin Mikon tekemää työtä. *Toimella* on 'jatkuvan palkallisen tai palkattoman työn merkitys', kuten *hakea tointa*. Toisaalta *toimella* voidaan tarkoittaa myös 'toimintaa', kuten *ryhtyä toimeen*. (KS 2017.)

Esimerkissä 20 näkyy sama *jonkun toimesta* -rakenne kuin esimerkissä 14. Tässäkin koh-
taa *toimella* on 'aloitteen' ja 'toimeksiannon' kaltaisia merkityksiä. Toisaalta sanavalin-
nat *uljaasta* ja *väsymättömästi* kertovat siitä, että Eero on tehnyt paljon töitä kansakoulun
eteen. Esimerkistä kuvastuu halu ja sinnikkyys kehittää omaa yhteisöään ja vaikuttaa
koko maan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Eeron kasvutarina lukemista välttelevästä ja
metsän keskelle pakenevasta nuorukaisesta kohti kansakoulun perustajaa on hyvä esi-
merkki veljesten läpikäymästä kasvuprosessista.

3.3. Agraaridiskurssi

Kun työstä puhutaan agraaridiskurssissa, työllä tarkoitetaan oman tilan hoitoon kuuluvia töitä, kuten talon kunnossapitoa ja rakentamista sekä maataloustöitä. Diskurssi on nimetty maataloustöiden mukaan, mutta aineistossa puhutaan usein samassa yhteydessä sekä talon rakentamisesta että viljelystöistä, kuten esimerkeissä 22 ja 23.

Työ-substantiivi esiintyy agraaridiskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta kuusi kertaa ja *toimi* neljä kertaa. *Työskennellä*-verbi esiintyy yhden kerran.

(21) LAURI. **Tehtyäni** oman päivätyöni, **lepään vasta rauhan majassa**. (SV, 14.)

(22) JUHANI. Mihin työhön **iskemme huomenna kiinni**, te murjaanit? —

JUHANI. Mihin **raatamiseen rupeemme koska päivä koittaa?**

AAPO. Tietysti on tässä **pirttimme rakennus ensimmäinen**. (SV, 100.)

(23) JUHANI. Niin, talonpidon **toimeen ja raatamiseen nyt iskemme peloittavalla vauhdilla**. (SV, 16.)

- (24) *Mutta näiden metsäretkiensä kautta löi hän laimin työn ja toimen talossansa, joka vähitellen, ilman esimiehen johtoa, joutui rappiolle. (SV, 6.)*
- (25) *JUHANI. Niin, talonpidon toimeen ja raatamiseen nyt iskemme peloittavalla vauhdilla. (SV, 16.)*
- (26) *AAPO. – – mutta koska huhdassamme seisoo valmiina teräinen laiho, niin aumoja rakentelemme ja riihiä kolkkeilemme, no niinhän silloin työskentelemme kuin oikeassa talossa. (SV, 213.)*

Kun työ-substantiivi esiintyy agraaridiskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta, puhutaan työstä niin, ettei se ole läsnä meneillään olevassa hetkessä, vaan tulevassa. Esimerkissä 21 Lauri ehdottaa ensimmäistä kertaa muuttoa Impivaaran metsiin ja puhuu välttämättömien töiden teosta, kuten pirtin rakennuksesta, *päivätyönä*. Lauseenvastikkeena toimiva *tehtyäni* tarkoittaa sisällöllisesti samaa kuin *kun olen tehnyt* -rakenne, ja viittaa jo siihen hetkeen, kun pakolliset työt on tehty ja voidaan keskittyä mieluisampiin puuhiin.

Esimerkissä 22 veljekset ovat perillä Impivaarassa, ja työhön ryhtyminen ei edelleenkään ole läsnä meneillään olevassa hetkessä, vaan *huomisessa*. Veljekset puhuvat työhön ryhtymisestä, mutta työn aloitusta kuitenkin vältellään. Substantiivijohdos *raataminen* kuvastaa työn epämieluisaa ja pakkomaista luonnetta.

Esimerkeissä 23 ja 25 työhön ryhtymisestä käytetään verbiä *iskeä*, joka antaa työlle uhkaavia ja jopa vaarallisia piirteitä. *Iskemisellä* tarkoitetaan muun muassa 'kimppuun käymistä' ja 'hyökkäämistä' (KS 2017). *Iskeä* kuvaa verbinä siis nopeaa ja yllättävää liikettä, ja verbin käyttö kuvastaa ehkä veljesten asennetta työtä kohtaan. Työ, kuten näissä esimerkeissä pirtin rakennus, halutaan hoitaa nopeasti pois alta. Työ tuntuu joko niin epämieluisalta tai työläältä, että sitä vastaan pitää hyökätä, iskeä yllättäen.

Toimi-substantiivi esiintyy ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta neljä kertaa: kolme kertaa rinnastettuna työ-substantiivin kanssa ja kerran rinnastettuna *raataminen*-substantiivin kanssa, kuten esimerkissä 25. Tässä esimerkissä molemmat substantiivit ovat dynaamisia ja kuvaavat liikettä ja toimintaa. *Toimi* on kuitenkin merkitykseltään melko neutraali, kun taas *raataminen* sisältää vahvempia mielikuvia siitä, minkä luonteista työ on. *Raataa*-verbillä on merkityksiä 'tehdä kovasti työtä', 'ahertaa', 'uurastaa', 'puurtaa', 'rehkiä', 'ponnistella' ja 'puskea' (KS 2017).

Esimerkissä 26 esiintyy verbi *työskennellä*. Verbissä on *skentele*-johdin, joita on kielesämme vain muutamia (VISK 2008 § 362). *Työskennellä*-verbin yksi merkitys on 'olla työssä' (KS 2017), eli keskeistä on varsinaisen työnteon kuvaaminen ja työn jatkuva luonne. Esimerkissä Aapo pohtii, kuinka he saisivat maksettua velkansa Viertolan isännän härkien taposta, ja kuvittelee jo tulevaisuuden, jossa veljekset saavat velkansa maksettua. Tämä on ainut esimerkki kaikissa työdiskursseissa, jossa *työskennellä*-verbi esiintyy ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta. Jos agraaridiskurssissa on ollut läsnä työn epämieluisuus ja työhön ryhtymisen vaikeus, niin *työskennellä*-verbin käyttö ehkä edustaa jo muutosta veljesten ajattelutavassa. *Työskennellä*-verbi kuvaa työn tekoa ja työn jatkuvuutta, ei työhön ryhtymisen suunnittelua tai sen vaikeutta. Kun ajatusmaailma muuttuu, myös työstä puhumisen tapa muuttuu.

Esimerkki 26 sopisi myös yhteisödiskurssin alle siinä mielessä, että velkojen maksussa on kyse veljesten sopeutumisesta yhteisön sääntöihin. Kun veljekset maksavat velkansa Viertolan isännälle, he osoittavat kantavansa vastuun omista teoistaan. Tämä on hyvä esimerkki siitä, että diskurssien nimeämiseen vaikuttaa olennaisesti se, mistä näkökulmasta esimerkkejä on tarkasteltu ja mitä nostettu keskiöön.

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ*-substantiivi esiintyy 12 kertaa ja *toimi* viisi kertaa. *Työskennellä*-verbi esiintyy kaksi kertaa. Tässä diskurssissa veljeksissä tapahtuva muutos näkyy sanavalinnoissa kaikkein selkeimmin.

- (27) *AAPO. Työhön kaikin voimin; sillä tämä elämä maksaa tämän vaivan* —. (SV, 254.)
- (28) *AAPO. Ainapa tuo on jalompaa, katsella edessämme taloa, jonka möyriyt pelot ja raivatut niitut tiedämme omien käsiemme työksi.* (SV, 270.)
- (29) *Mutta eipä lyönyt hän [Eero] sentähden laimiin maansakaan viljellystä, vaan johdatti aina järjestyksellä ja tulisella vireydellä töitä ja raatamisia* —. (SV, 331.)
- (30) *Siinä asui äänetön mies [Lauri], viljeli maatansa täysintoimin, askarteli ahkerasti pelloillansa* —. (SV, 319.)
- (31) — ja päättyi vähitellen *tavallisiin toimiinsa Jukolan talossa.* (SV, 316.)
- (32) *Niin he työskentelivät monta raskasta päivää varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan.* (SV, 262.)
- (33) *Niinpä eleskeli Simeoni entisessä kodossansa, vanhassa Jukolassa, työskennellen ahkerasti ja käyden aina vahtia, pitäin tarkalla silmällä huoneen hallitusta sekä sisällä että ulkona vainiolla.* (SV, 313.)

Esimerkissä 27 veljekset ryhtyvät rakentamaan uudistaloa Impivaaraan. He ovat sopineet, että osa veljeksistä jää asumaan Impivaaraan ja osa Jukolaan, jonne veljekset myös aikovat rakentaa erillistalon. Esimerkissä työn aloitusta ei nähdä enää tulevaisuudessa, vaan työhön ryhdytään saman tien. Työhön ryhdytään *kaikin voimin*, mikä kertoo myös veljesten lujasta asennoitumisesta työtä kohtaan. Esimerkistä kuvastuu myös oivallus, että työnteolla on kauaskantoisia vaikutuksia – elämä maksaa takaisin vaivannäön työstä. Voisi siis ajatella, että samalla kun veljekset rakentavat uudistaloa, he rakentavat itselleen vaakaampaa tulevaisuutta. Uudistalon rakennus saa erityismerkityksiä siinä mielessä, että vuosia aiemmin veljesten muutettua Impivaaran metsiin heidän pirttinsä ja saunansa paloi jouluyönä, ja veljekset jäivät ilman suojaa pakkaseen susien armoille.

Esimerkissä 28 kuvastuu arvostus omatekemää työtä kohtaan. Aapon mielestä on *jalompaa* katsella taloa, jonka eteen on tehty omin käsin töitä. *Jalolla* tarkoitetaan 'henkisesti suurta', 'ylevää' ja 'arvokasta' (KS 2017). Aapon puheesta on havaittavissa, että veljekset ovat ymmärtäneet epämieluisienkin töiden arvon ja niiden vaikutuksen pidemmän päälle. Vaikka työtä arvostetaan, se koetaan silti edelleen raskaaksi, kuten esimerkki 29 osoittaa, jossa *työ* on rinnastettuna *raataminen*-substantiivin kanssa. *Raataa*-verbiä käsittelemme jo aiemmin tässä luvussa esimerkin 25 kohdalla.

Esimerkissä 30 *toimi* saa 'tekemisen' merkityksen (KS 2017), kun Lauri viljelee maatansa *täysintoimin*. Esimerkistä kuvastuu työnteon keveys *askarella*-verbin myötä, jolla on myös merkitykset 'puuhailla' ja 'toimitella' (KS 2017). Nämä frekventatiiviverbit tuovat kuvan keveydestä ja puhujan leikillisestä suhtautumisesta kuvaamaansa asiointilaan (VISK 2008 § 1735).

Esimerkissä 31 puhutaan Simeonista, joka itsemurhayrityksensä jälkeen palaa tavallisiin toimiinsa kodissansa Jukolassa, jossa hän asuu Juhanin perheen kanssa. Simeoni muun muassa auttaa parhaansa mukaan talon töissä, pitää silmällä muiden talon asukkaiden toimia ja veistelee puuesineitä. *Toimella* voidaan tässä esimerkissä tarkoittaa monenlaisia toimia, kuten 'töitä', 'askareita', 'toimintaa' ja 'työskentelyä' (KS 2017). Tämä esimerkki sopisi myös yhteisödiskurssin alle siinä mielessä, että Simeonilla on tärkeä rooli Juhanin perheessä, jopa Juhanin lasten kasvatuksessa. Simeonilla on myös tapana veistellä puu-

esineitä, aivan kuten Simeonin oma eno veisteli ja samalla kertoi nuorille veljeksille tarinoita. Simeoni on ehkä ottanut samankaltaisen roolin Juhanin perheessä, kuin mikä hänen enollaan oli veljesten lapsuuden kodissa.

Esimerkeissä 32 ja 33 esiintyy verbi *työskennellä*. Molemmissa esimerkeissä on läsnä työnteon jatkuva luonne. Varsinkin esimerkissä 32, jossa veljekset raivaavat ja ojittavat suota, työ kestää useita päiviä ja lopulta useita vuosia, koska halla vie kertaalleen veljesten sadon. Esimerkissä 33 ei tarkemmin eritellä, minkä parissa Simeoni työskentelee, mutta verbi *työskennellä* jo kuvaa merkityksellään 'olla työssä' työnteon jatkuvuutta.

Veljekset pitivät aiemmin, ennen kuin heidän elämänsä suunta muuttui, agraaridiskurssin alla olevia töitä epämieluisina. Tämä ei välttämättä johdu itse työstä, vaan työn pitkäkestoisuudesta ja työhön sitoutumisen vaikeudesta. Veljekset ovat aiemminkin tehneet tämän diskurssin alla olevia töitä, kuten rakentaneet kaksi pirttiä Impivaaraan, joista toinen paloi jouluyönä. Tällöin puheessa on korostunut työhön ryhtyminen ja sen vaikeus. Pirtit rakennettiin mahdollisimman nopeasti ja sellaisiksi, että ne juuri riittivät vastaamaan veljesten tarpeita. Kun työ oli saatu tehtyä, oli aikaa mukavammille asioille, kuten metsällä kulkemiseen. Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen myös agraaridiskurssiin kuuluvat työt nähdään osana elämää, jatkuvana perustana hyvinvoinnille. Työnteossa alkaa myös korostua keveys ja työn sujuvuus, kuten esimerkki 30 osoittaa.

3.4. Kutsumusdiskurssi

Veljesten innokkuus ja taidokkuus metsästykseseen ja metsässä selviytymiseen on vahvasti läsnä romaanissa. Metsästysinnostasta puhutaan perintönä, jonka veljekset ovat perineet omalta isältään ja joka taas on peräisin heidän esi-isiltään. Kun työstä puhutaan kutsumusdiskurssissa, tarkoitetaan työllä metsästystä ja metsästykseseen liittyviä töitä. Olen nimenmyy tämän diskurssin sen mukaan, kuinka veljekset metsästykseseen suhtautuvat.

Tässä diskurssissa ei ole nähtävillä eroa, puhutaanko metsästystyöstä ennen vai jälkeen veljeksissä tapahtuvan muutoksen. Substantiivit *työ* ja *toimi* esiintyvät tasaisesti sekä ennen että jälkeen muutoksen, ja esiintymiä on melko vähän verrattuna muihin diskursseihin.

Työ-substantiivi esiintyy kutsumusdiskurssissa kaksi kertaa, ja molempina kertoina korostuu työn mukavuus ja mieluisuus. *Toimi*-substantiivi esiintyy viisi kertaa, joista yhden kerran rinnastettuna *työn* kanssa.

- (34) *Ja siitä saattoi taasen saaliin nylkeminen veljeksille **työtä ja tointa**, mutta olipa heille kuitenkin tämä **toimi vallon hauskaa**. (SV, 114.)*
- (35) *AAPO. Taisimme nyt taasen **halutyötämme harjoitella** –. (SV, 276.)*
- (36) *Ja nytpä taisivat he **täyttä tointa käydä käsin metsästämiseen ja kaikellaiseen pyydystykseen**. (SV, 113.)*
- (37) – – päätettyään panna sen [suuren metsästysjahdin] huomenna **toimeen**, nukkui hän lopulta. (SV, 152.)
- (38) *Siitä kävivät nyt veljekset maistavan illallisen **toimeen**, piirsivät ja nylkivät emäkontion muhkean kääpän –. (SV, 265.)*
- (39) *Mutta näiden **metsäretkiensä kautta löi hän laimin työn ja toimen talossansa**, joka vähitellen, ilman esimiehen johtoa, joutui rappiolle. (SV, 6.)*

Esimerkissä 34 virkkeen ensimmäisessä lauseessa *työ* on rinnastettuna *toimen* kanssa. *Työllä* on *toimen* rinnalla hyvin staattinen merkitys. Ikään kuin sana *työ* olisi abstrakti käsite, joka konkretisoituu vasta, kun se saa rinnalleen enemmän liikettä kuvaavamman sanan. *Toimi*-substantiivilla on useita eri merkityksiä, joista 'toiminta' kuvaa juurikin jonkin asian liikkeelle laittamista. Virkkeen toisessa lauseessa toistetaan vain *toimi*, ja tässä lauseessa korostetaan tekemisen mukavuutta.

Esimerkissä 35 Aapo puhuu metsästyksestä *halutyönä*, joka viittaa kutsumustyöhön. Kutsumustyönä tai halutyönä metsästys on veljeksille sitä mieluisinta ja luontevinta työtä, jolla he myös elättävät itsensä aina siihen saakka, kunnes ryhtyvät viljelemään maata. Kutsumustyötä ei välttämättä koeta työnä, vaan se voidaan kokea paremminkin harrastuksena, ja tämä näkyy sanavalinnoissa, kun metsästyksestä puhuttaessa *työ*-sanaa yleisempi on *toimi*. Lisäksi esimerkissä esiintyy frekventatiiviverbi *harjoitella*, joka kertoo, että veljekset haluavat kehittyä metsästyksessä. Frekventatiivisella *le*-johdoksella voidaan ilmaista tapahtuman vähittäistä etenemistä tai edistymistä kohti tavoitetilaa (VISK 2008 § 354).

Esimerkissä 36 ilmaus *täyttä tointa* kuvaa liikettä, jolloin merkitys voisi olla esimerkiksi 'täyttä vauhtia'. Esimerkistä kuvastuu innokkuus metsästykseseen. Sanavalintojen *täyttä tointa käydä käsin* voi nähdä viittavan siihen, että veljekset ryhtyvät kiireellä ja jopa sydämensä palolla metsästyksen pariin. Myös esimerkeissä 37 ja 38 *toimella* voisi nähdä

olevan hieman eri merkitys kuin *työllä*. *Toimi*-sanalla on useita eri merkityksiä, ja sillä voidaan tarkoittaa myös 'askareta' tai 'tehtävää' (KS 2017). Nämä merkitykset sopivat varsinkin esimerkkiin 38, jossa *toimi* kuvaa illallisen valmistusta, jokailtaista askareta. Esimerkissä 37 *toimella* tarkoitetaan paremminkin jonkin asian liikkeelle laittamista, 'toimintaa'. *Toiminta*-johdosta on käytetty kirjallisissa teksteissä vuodesta 1867 alkaen, eli kolme vuotta ennen *Seitsemän veljeksien* julkaisua (SSA s.v. *toiminta*).

Yhteisön näkökulmasta kutsumusdiskurssi nähdään myös esteenä työnteolle. Tämä tulee esille esimerkistä 39, jossa veljesten isän metsästysretkien nähdään olevan esteenä muille töille, joita yhteisön silmissä selvästi arvostetaan enemmän.

Yhteisön suhtautuminen metsästykseseen saa uuden näkökulman, kun romaanin loppupuolella Eero nimetään jahtivoudin virkaan. Näin Eero saa tehtäväkseen suunnitella ja toteuttaa koko pitäjän pyyntiretket. Tämä osoittaa, että veljesten metsästysintoa ja -taitoa kuitenkin arvostetaan, mutta vasta, kun metsästys tapahtuu koko yhteisön etua tavoitellen, ei vain veljesten omia etuja.

3.5. Kansan sivistys -diskurssi

Kun työstä puhutaan kansan sivistys -diskurssissa, tarkoitetaan työllä lukutaidon opettelu. Veljesten lukemaan opettelu on monivuotinen prosessi, joka vaatii veljeksiltä paljon työtä. Ja tämä työ edustaa paljon muutakin kuin vain lukemisen taitoa. Olen nimennyt diskurssin kansan sivistys -diskurssiksi, koska opettellessaan aakkosia veljekset kasvavat osaksi yhteisöään ja samalla ympäristöään. Varsinkin nuorimman veljeksien Eeron kohdalla lukutaidon oppiminen avaa mahdollisuuksia niin ansioiden kuin oman tietämyksensäkin kerryttämiseen. Eero kiinnostuu omasta yhteisöstään ja ympäristöstään ja löytää paikkansa yhteiskunnallisten sanomalehtitekstien kirjoittajana sekä yhden Suomen ensimmäisen kansakoulun perustajana. Koulun perustamisessa näkyy Eeron halu sivistää itsensä lisäksi myös koko yhteisöä. Kansan sivistys -diskurssissa lukutaidolla nähdään siis olevan merkityksiä, jotka mahdollistavat yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamisen.

Työ- ja *toimi*-substantiivit esiintyvät vain yhden kerran ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta, kun veljekset matkaavat lukkarin luo aapiskirjat mukanaan esimerkissä 40.

- (40) *TIMO. Tännepä synnyin kurjaksi matkamieheksi. Miksi en avannut ennen silmäni halkihuulisena jäniksen poikasena tuon näreen alla tuossa? — —*
JUHANI. Ei tarvitse hänen lukea!
AAPO. Jokaiselle on osansa annettu, ja ainapa ”miekka miestä mukaan”. Ja täällä ei auta valitus ja murhe, vaan työ ja toimi. Eteenpäin nyt vaan, mun veljeni! (SV, 43.)

Esimerkistä kuvastuu veljesten haluttomuus ryhtyä työhön. Lukemaan opettelu nähdään synnyinlahjaksi saatuna taakkana, jota veljeksetkin joutuvat kantamaan. Aapo kuitenkin sanoillaan osoittaa, että työhön ryhtyminen on välttämätöntä yhteisöön sopeutumisen kannalta.

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen asenteet työtä kohtaan muuttuvat. Lukemaan opettelu koetaan työläänä, mutta veljesten päättäväisyys työn suorittamisesta näkyy vahvasti sanavalinnoissa. Kun työ on päätetty saattaa päätökseen, ei työtä nähdä enää synnyintaakkana, vaan paremminkin onnen tuomana päämääränä, kuten esimerkissä 41 ilmenee. Muutoksen jälkeen *työ* esiintyy kuusi kertaa, *toimi* yhden kerran ja *työskennellä*-verbi yhden kerran.

- (41) *AAPO. Lausuitpa jotain, josta, jos niin teemme, syntyy meille uusi onni. Ah, jos yksimielisesti kävisimme nyt tärkeään toimeen [lukemaan opettelu], siitä helteittä ennen kuin työ on päätetty! (SV, 251.)*
 (42) *Eero myös teki ahkerasti työtä oppiaksensa lukemaan, ja nopeasti edistyi hänen taitonsa. (SV, 256.)*
 (43) *Työlästä ja tuskaa täynnä oli heille tämä työ, tuskaa täynnä alussa varsinkin; surkeasti siinä puhkailtiin ja hikoiltiin. (SV, 256.)*
 (44) *Niin harrastelivat veljekset ehtiäkseen lukemisen taitoon, ja edistyikin heidän työnsä, vaikka alussa sangen vitkaa, varsinkin Timolta ja Juhaniilta. (SV, 258.)*
 (45) — — *mutta kaukana heistä vielä työskentelivät Juhani ja Timo. (SV, 259–260.)*

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen jokaisessa esimerkissä esiintyy substantiivi *työ*, eli työstä ei puhuta kertaakaan yksistään *toimena*. Poikkeuksena tästä on esimerkki 41, jossa *työtä* käytetään *toimen* asemassa. *Työ*-substantiivi on vahvasti edustettuna ehkä sen vuoksi, koska lukemaan opettelu koetaan epämieluisana ja raskaana työnä, ainakin aluksi ennen kuin taitoa karttuu ja työ muuttuu kevyemmäksi. Aiemman luvun kutsumusdiskurssissa *työtä* useammin aktivoituu *toimi*, mutta veljekset kokevatkin metsästyksen mieluisana työnä. Näin ollen *työ*-substantiivi sisältäisi enemmän negatiivisia piirteitä kuin *toimi*.

Esimerkeissä 42 ja 44 työnteolla nähdään yhteys taidon karttumiseen. Aluksi raskaalta tuntunut työ muuttuu kevyemmäksi, kun taitoa karttuu. Tähän taidon karttumiseen yhdistyy myös esimerkin 44 *harrastella*-verbi, joka antaa työstä jo kevyemmän ja helpomman kuvan.

Esimerkissä 45 esiintyy *työskennellä*-verbi. Aiempienkin diskurssien kohdalla *työskennellä*-verbiä käytetään kuvaamaan työntekoa, sen vaiheita ja edistymistä, kun taas *ryhtyä työhön* -tyyppiset ilmaukset kuvaavat sitä hetkeä, kun työnteokoon ryhdytään tai ainakin yritetään ryhtyä. Monesti kuvauksen kohteena on työhön ryhtymisen vaikeus. Verbi *työskennellä* kuvaa jatkuvaa toimintaa. Myös esimerkissä 45 on kyse monen vuoden pitkäjänteisestä työstä, jonka vaiheita ja edistymistä seurataan. Tämä tulee ilmi jo esimerkin sanoista *kaukana heistä vielä työskentelivät*, mutta myös sellaisissa romaanin kohdissa, joissa *työskennellä*-verbiä ei käytetä, kuvataan lukemaan oppimisen vaiheita.

3.6. Kehitysdiskurssi

Seitsemän veljestä on kehitysromaanin, joten monet aiemmissä luvuissa esittelemäni esimerkit voisivat kontekstinsa puolesta kuulua kehitysdiskurssin alle. Esimerkiksi kansan sivistys -diskurssissa veljekset kehittyvät niin lukutaidon kuin sen mahdollistaman sivistyksen karttumisenkin puolesta. Kehitysdiskurssilla en kuitenkaan tarkoita mitään tiettyä työtä, kuten lukutaidon opettelua, vaan ihmisenä kehittymistä ja henkistä kasvua. Tässä diskurssissa näkyy myös ajankulu, eli kehityksestä puhutaan ikään kuin menneisyyteen tai tulevaisuuteen katsoen. Kehitysdiskurssi on työdiskurssin pieni alaryhmä, mutta se kattaa alleen tärkeitä aineistoesimerkkejä veljesten aikuisiksi kasvun näkökulmasta.

Työ-substantiivi esiintyy kehitysdiskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta yhden kerran. *Toimi*-substantiivi esiintyy kaksi kertaa.

(46) AAPO. *Veljet! toiset tavat ja toimet, jos toivomme onnea ja rauhaa.* (SV, 12.)

(47) EERO. ”Tuomiolle tullessamme” siis tapahtuu se *toimi*. (SV, 78.)

(48) Tosin oli *parempi henki vuosien kuluessa tehnyt todenteolla ja ehtimiseen Simeonia kohtaan työtä* ——. (SV, 224.)

Esimerkki 46 sijoittuu romaanin alkupuolelle, kun veljekset ovat päättäneet rakentaa Jukolan taas kunnialliseen kuntoon. Uskoisin, että esimerkin *tavat ja toimet* -rinnastus viittaa kuitenkin kaikkiin veljien huonoiksi katsottuihin toimiin ja tapoihin, kuten ilkivaltoihin. *Tavat ja toimet* ovat semanttisesti samankaltaisia sanoja, molemmat sisältävät piirteitä myös toisistaan.

Esimerkissä 47 *toimella* tarkoitetaan anteeksipyyntöä. Veljekset pohtivat ilkivaltaisia tekojaan ja sitä, antaako Jumala heille tekonsa anteeksi. Eero sanoo heidän anteeksipyyntönsä tapahtuvan vasta viimeisellä tuomiolla. Näin ollen *toimella* on siis tässä esimerkissä 'teon' merkitys. Toisaalta *toimella* voisi tässä tapauksessa olla myös 'toimenpiteen' merkitys, kuten *varotoimet* (KS 2017). Tällöin anteeksipyyntö ei olisi kovin vilpittön, vaan viimeinen keino saada ilkivaltaiset teot anteeksi.

Esimerkissä 48 lauseen subjekti *parempi henki* kuvaa piilossa olevia voimia, hyviä voimia, jotka ovat kasvattaneet ja ohjailleet Simeonia. Esimerkissä näkyy myös ajankulu ja Simeonin kasvu aikuiseksi.

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ*-substantiivi esiintyy kolme kertaa, kerran rinnastettuna *toimen* kanssa. *Toimi* ei muutoin esiinny.

(49) AAPO. Tosin maksoi **tämä** meille paljon, maksoi **työtä ja hammasta purevata vaivaa**, mutta ilman näitä ei täällä milloinkaan toukoa tehdä. (SV, 254.)

(50) AAPO. Astuimme **kuin miehet itsensäkieltämisen, työn ja toimen tielle**. (SV, 277.)

(51) Ja muistot **menneistä vaaroista, taisteloista ja töistä** sulivat suloisesti yhteen heidän mielessänsä —. (SV, 335.)

Esimerkissä 49 *tämä*-pronomini viittaa sovintoon toukolaisten kanssa. *Työllä* ja *vaivalla* on rinnasteisina taas hyvin samankaltaisia merkityksiä. *Työllä* on 'vaivan' merkitys, ja *vaivalla* taas on 'vaivannäön' ja 'vastuksen' merkitykset (KS 2017), ja näistä selviytyminen vaatii työtä. Instruktiivimuodolla vaivoin, on merkitys 'työläästi' (KS 2017). Esimerkissä 49 *vaivalla* tarkoitetaan ehkä juuri vaivannäköä ja vastusta, kun veljekset sopivat riitansa toukolaisten kanssa. *Työllä* taas tarkoitetaan mahdollisesti veljesten elämässä tapahtunutta suunnan muutosta, kuten velkojen maksua, vastuun kantamista ja epämieluisilta tuntuvien töiden kohtaamista.

Esimerkissä 50 veljekset ovat parhaillaan matkalla takaisin Jukolaan ja aikovat tehdä sovinnon toukolaisten kanssa. Aapo muistelee hetkeä, jolloin he muuttivat ratkaisevasti suuntaa elämässään. Aapon sanoista *kuin miehet* kuvastuu veljesten kasvu nuorista pojista aikuisiksi miehiksi. Kuitenkin konjunktio *kuin* viittaa siihen, ettei Aapo miellä itseään tai veljiään vielä miehiksi.

4. PÄÄTÄNTÖ

Työnteko nähdään *Seitsemässä veljeksessä* yhteisöllisenä asiana, jokaisen ihmisen velvollisuutena edistää sekä omaa että koko yhteisön hyvinvointia. Tutkielmassani on korostunut työdiskurssin yhteisöllinen konteksti. Jos taas ajatellaan nykypäivän näkökulmia puhua työstä, niin yhteisöllinen merkitys korostuu edelleen vahvasti. Työnteko nähdään koko kansan velvollisuutena ja työttömyyteen saatetaan ottaa jyrkästi kantaa.

Olen ottanut analyysissäni huomioon veljesten elämässä tapahtuvan muutoksen, koska sillä on vaikutusta heidän kielenkäyttöön. Veljekset ajautuvat elämässään risteyskohtaan, jossa veljeksillä on vaihtoehtona joko pakeneminen tai omien tekojen kohtaaminen ja vastuun kantaminen. Yhteisönsä hyväksynnän ja anteeksiannon kautta veljekset muuttavat elämänsä suuntaa ja ryhtyvät sellaisiin töihin ja toimiin, joita ovat aiemmin vältelleet.

Seitsemästä veljeksestä aktivoituu kuusi eri työdiskurssin aladiskurssia: valtakurssi, yhteisödiskurssi, agraaridiskurssi, kutsumusdiskurssi, kansan sivistys -diskurssi ja kehitysdiskurssi. Valtadiskurssi on kaikista työdiskurssista laajin pitäen sisällään erilaisia työn määritteitä sekä tapoja puhua työstä, joten olen selkeyden vuoksi jakanut valtakurssin vielä kolmeen aladiskurssiin: väkivaltadiskurssiin, ilkivaltadiskurssiin ja hallitsemisdiskurssiin. Työdiskurssit on nimetty sen mukaan, minkälaisesta työstä on kyse ja millaisia puhumisen tapoja työhön liittyy.

Väkivalta- ja ilkivaltadiskurssi aktivoituu vain ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta, hallitsemisdiskurssi aktivoituu muutoksen jälkeenkin. Väkivaltadiskurssissa *työ* esiintyy 12 kertaa ja ilkivaltadiskurssissa 3 kertaa. Hallitsemisdiskurssissa *työ* esiintyy 2 kertaa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta, ja *toimi* esiintyy 2 kertaa muutoksen jälkeen.

Valtakurssissa työstä puhutaan *työnä* silloin, kun työ saa osakseen negatiivisia piirteitä. Väkivalta- ja ilkivaltadiskurssissa oikean ja väärän punnitseminen veljesten välisissä keskusteluissa on läsnä jatkuvasti. Väkivallan- ja ilkivallanteot nähdään sekä veljesten että muun yhteisön puheessa väärinä ja tuomittavina tekoina. Hallitsemisdiskurssissa puolestaan *työ*-substantiivina käytetään silloin, kun puhutaan töistä, joita veljekset välttelevät, kuten esimerkissä 9 lukemaan opettelua ja esimerkissä 10 painileikkiin osallistumista.

Toimi-substantiivi ei esiinny väkivalta- ja ilkeädiskurssissa kertaakaan. Hallitsemiskurssissa *toimi* saa 'aloitteen', 'toimeksiannon' ja 'toiminnan' kaltaisia merkityksiä.

Yhteiskurssissa *työ* ja *toimi* esiintyvät tasaisesti: ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta *työ* esiintyy 3 kertaa ja *toimi* 6 kertaa, ja muutoksen jälkeen *työ* esiintyy 6 kertaa ja *toimi* 5 kertaa. Lisäksi molemmilla tarkoitetaan pääsääntöisesti virkaan liittyviä töitä. *Toimi* saa myös 'aloitteen', 'toimeksiannon' ja 'toiminnan' kaltaisia merkityksiä. *Työ* ja *toimi* esiintyvät myös rinnasteisina. Tällöin *työ* saa 'urakan' ja 'yksittäisen toimituksen' tai 'suorituksen' kaltaisia merkityksiä, ja *toimi* saa 'jatkuvan palkallisen tai palkattoman työn' merkityksen. Näin *työ* ja *toimi* täydentävät toisiaan, kuten esimerkissä 17, jossa Mikko hakee *työtä ja tointa kylistä ja kartanoista*.

Agraaridiskurssissa veljeksissä tapahtuva muutos näkyy puhumisen tavoissa kaikkein selkeimmin. Ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta *työ*-substantiivina käytetään silloin, kun puhutaan töistä, jotka ovat veljeksille epämieluisia. *Työ*-substantiivi saa siis negatiivisia piirteitä. Lisäksi työhön ryhtymisestä käytetään verbiä *iskeä*, joka tarkoittaa muun muassa 'kimppuun käymistä' ja 'hyökkäämistä'. Myös substantiivijohdoksen *raataminen* käyttö kuvaa työn raskasta ja pakkomaista luonnetta.

Ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta puhutaan työhön ryhtymisestä ja työn aloitusta vältellen. Työnteon epämieluisuutta vielä korostaa se, että *toimi*-substantiivi ei esiinny kertaakaan yksistään, vaan rinnastettuna *työ*- ja *raataminen*-substantiivien kanssa. *Toimi* saa *työn* rinnalla 'toiminnan' merkityksen, kun taas *työllä* tarkoitetaan varsinaista työtä, kuten maanviljelystyötä. Näin *toimella* on enemmän liikettä kuvaavampi merkitys kuin *työllä*. Kun *toimi* ja *raataminen* esiintyvät rinnasteisina, *raataminen* kuvaa työn luonnetta vahvemmin kuin *toimi*, joka on merkityksiltään neutraalimpi.

Työskennellä-verbin käyttö agraaridiskurssissa kuvaa muutosta veljesten puheessa ja ajattelutavoissa. *Työskennellä*-verbi kuvaa työn jatkuvaa luonnetta. Keskiössä on työn tekeminen ja sen edistyminen, ei työhön ryhtyminen.

Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ*-substantiivi saa toisenlaisia merkityksiä. Agraaridiskurssiin kuuluvia töitä aletaan arvostaa. Esimerkissä 28 on *jalompaa* katsella taloa, jonka eteen on tehty omin käsin töitä. Esimerkistä 27 taas kuvastuu oivallus, että

elämä maksaa vaivan työstä. Veljekset ymmärtävät epämieluisienkin töiden kauaskantoisen vaikutuksen. *Toimella* voi nähdä paljon erilaisia merkityksiä. Sillä tarkoitetaan 'töitä', 'askareita', 'toimintaa', 'tekemistä' ja 'työskentelyä'.

Kutsumusdiskurssi kattaa alleen kaikki metsästykseseen liittyvät työt. Diskurssi on nimetty sen mukaan, kuinka veljekset metsästykseseen suhtautuvat. *Työ*-substantiivi esiintyy kutsumusdiskurssissa vain kaksi kertaa, ja molemmilla kerroilla korostuu työn mukavuus ja mieleisyys. Metsästys on *vallan hauskaa* työtä ja *halutyötä*. *Toimi*-substantiivi esiintyy neljä kertaa, joista yhden kerran rinnastettuna *työn* kanssa. *Toimi* saa 'toiminnan', 'askareen' ja 'tehtävän' kaltaisia merkityksiä.

Yhteisön silmissä veljesten metsäretket nähdään jopa paheksuttavina, koska metsäretkien kautta veljekset lyövät laimin muun muassa talon työt. Veljekset huomaavat itsekin Jukolan rapistuneen ja joutuneen kehnoon kuntoon. Metsästystyö saa yhteisön silmissä kuitenkin arvostusta silloin, kun Eero nimitetään romaanin loppupuolella pitäjän jahtivoudiksi. Eeron saa tehtäväkseen suunnitella koko pitäjän pyynnin. Tästä voisi päätellä, että metsästystä arvostetaan silloin, kun siitä hyötyy koko yhteisö. Veljesten metsäretkiä ei siis arvosteta, jos he metsästävät vain omaksi hyödykseen.

Kutsumusdiskurssissa ei ole nähtävillä eroa, puhutaanko metsästystyöstä ennen vai jälkeen veljeksissä tapahtuvan muutoksen. Substantiivit *työ* ja *toimi* esiintyvät tasaisesti sekä ennen että jälkeen muutoksen, ja esiintymiä on melko vähän verrattuna muihin diskurssihin.

Kansan sivistys -diskurssi aktivoituu, kun lukutaidon opettelusta puhutaan *työnä* tai *toimena*. Tässä diskurssissa esiintyy myös *työskennellä*-verbi. Lukemaan opettelu työnä edustaa paljon muutakin kuin vain lukemisen taitoa. Olen nimennyt diskurssin kansan sivistys -diskurssiksi, koska opetellessaan aakkosia veljekset kasvavat osaksi yhteisöään ja samalla ympäristöään. Lukutaito mahdollistaa myös yhteiskunnallisen vaikuttamisen.

Kansan sivistys -diskurssissa ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta *työ*- ja *toimi*-substantiivit esiintyvät molemmat vain kerran ja rinnastettuina. Substantiivit esiintyvät veljesten puheessa silloin, kun he ovat matkalla lukkarin luo oppiin. Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ* esiintyy kuusi kertaa, *toimi* yhden kerran ja *työskennellä*-verbi yhden kerran. *Työ*-substantiivi on useimmin edustettuna ehkä sen vuoksi, koska lukemaan

opettelu koetaan epämieluisana ja raskaana työnä, ainakin aluksi ennen kuin taitoa karttuu ja työ muuttuu kevyemmäksi. *Työskennellä*-verbi kuvaa tässäkin diskurssissa työn jatkuvaa luonnetta.

Kehitysdiskurssi on nimetty sen mukaan, että se kattaa alleen esimerkit, joissa kuvataan ihmisenä kehittymistä ja henkistä kasvua. Tässä diskurssissa näkyy myös ajankulu, eli kehityksestä puhutaan ikään kuin menneisyyteen tai tulevaisuuteen katsoen. *Työ*-substantiivi esiintyy ennen veljeksissä tapahtuvaa muutosta yhden kerran ja *toimi* kaksi kertaa. Veljeksissä tapahtuvan muutoksen jälkeen *työ*-substantiivi esiintyy kolme kertaa, kerran rinnastettuna *toimen* kanssa. Tässä diskurssissa *työn* ja *toimen* esiintymiä on niin vähän, ettei esimerkeissä näy eroa ennen ja jälkeen muutoksen.

Kehitysdiskurssissa *toimea* käytetään silloin, kun tarkoitetaan monenlaisia toimia, esimerkiksi käyttäytymistä, yleistä toimintaa ja tekemistä. Kuten esimerkissä 46, jossa *tavat ja toimet* -rinnastus viittaa kaikkiin veljesten huonoiksi katsottuihin tapoihin ja toimiin. *Toimella* on myös yksittäisen 'teon' merkitys, kun esimerkissä 47 *toimella* tarkoitetaan anteeksipyyntöä. *Työ*-substantiivia käytetään puhuttaessa kasvatustyöstä. Näin ollen *työ*-substantiivia käytetään silloin, kun tarkoitetaan jotakin pitkäkestoista ja tietyn asian eteen tehtävää työtä. *Toimella* taas on yleisempiä, useampiin asioihin liittyviä käyttötarkoituksia. *Työ*-substantiivia käytetään myös silloin, kun veljekset muistelevat menneitä. Esimerkissä 49 veljekset muistelevat niitä kaikkia *töitä ja vaivoja*, joita he ovat tehneet saadaakseen sovun heidän ja toukolaisten välille. Esimerkissä 51 on rinnastus *menneistä vaaroista, taisteloista ja töistä*. Näiden rinnastusten perusteella *työ*-substantiivia käytetään viittaamassa sellaisiin töihin, jotka aiheuttavan vaivaa, vaaroja ja taisteluita.

Seitsemän veljestä on kehitysromaani ja veljesten kasvukertomus. Veljesten työstä puhumisen tapa muuttuu samalla, kun sopeutusprosessi yhteisön vaatimuksiin alkaa. Näin kielenkäyttö tukee veljesten kasvuprosessia. Kun he muuttavat tapansa puhua yhteisönsä jäsenille, heidän arvostuksensa muiden silmissä kasvaa. Näin ollen kielenkäytöllä on sosiaalista todellisuutta rakentava vaikutus.

Aineistossa esiintyy paljon rinnastuksia, kuten *työtä ja tointa* ja *työtä ja askareta*. Jatko-tutkimuksia ajatellen olisi mielenkiintoista perehtyä tarkemmin rinnastuksiin: minkälaisia kielenosia rinnastetaan ja minkälaisia rinnastuksia löytyy työdiskurssin ulkopuolelta?

Tässä tutkielmassa huomioin rinnasteisten kielenosien semanttisen ja syntaktisen samankaltaisuuden. Jatkotutkimuksia ajatellen myös veljesten puhumisen tapoja olisi mielenkiintoista eritellä ja näin tehdä eroa puhumisen tavoista veljesten välillä. Käsittelin tässä tutkielmassa työstä puhumisen tapoja tarkemmin erittelemättä, kuka on äänessä. Lisäksi tutkielmassani on läsnä *veljekset vastaan muu yhteisö* -jako, ja olisi mielenkiintoista tutkia, mihin kertojan ääni tässä jaossa sijoittuu. *Seitsemää veljestä* on tutkittu paljon hetimiten ilmestymisestä lähtien, mutta ainakin itse koen jatkotutkimuksilla olevan edelleen paikkansa.

Tämän tutkielman alussa esittelin syitä tutkia työstä puhumisen tapoja, ja nämä syyt löytyvät osin nykyajastamme ja työn nykyisestä määritteestä. Näen työn olevan suuressa murrosvaiheessa teknologian kehityksen myötä, ja tämän vuoksi nykyihminen voi joutua pohtimaan rooliaan työn tekijänä. Työ on olennainen osa ihmisen elämää, ja *Seitsemän veljestä* osoittaa, että työn tekoon kasvetaan samalla, kun kasvetaan aikuiseksi ja aletaan ottaa vastuuta itsestään sekä yhteisöstään.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

KIVI, ALEKSIS 2002 [1870]: *Seitsemän veljestä*. Jyväskylä: Gummerus.

Kirjallisuus

FAIRCLOUGH, NORMAN 1996 [1989]: *Language and power*. New York: Longman.

KALLIOKOSKI, JYRKI 1989: *Ja. Rinnastus ja rinnastuskonjunktion käyttö*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. <http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (30.11.2017).

KOIVISTO, AINO – NYKÄNEN, ELISE 2013: Näkökulmia kaunokirjalliseen dialogiin. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa s. 9–56*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Näkökulma luo kohteen. Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö s. 133–160*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielen tutkimuksen keskus.

PASO, EIJIA 2007: *Työkyky merkitsee. Työkyvyn merkityksen ja maailman rakentuminen lehtiteksteissä*. Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora 77. Oulu: Oulun yliopisto.

PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö s. 191–217*. Jyväskylä: Soveltavan kielen tutkimuksen keskus.

- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- SAVINIEMI, MAIJA: 2015: *On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Oulun yliopiston tutkijakoulu: humanistinen tiedekunta.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä 1–3*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1992–2000.
- TIITTULA, LIISA – NUOLIJÄRVI, PIKKO 2013: *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA-RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (28.11.2017).